

Maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk in Zuid-Holland

**Thema-
publicatie
voortijdig
schoolverlaten**

**Wij werken
aan de
toekomst van
bibliotheken**

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Voornaamste conclusies.....	6
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen.....	7
1.3 Methode van onderzoek	7
1.4 Disclaimer	8
2. Nadere omschrijving van het voortijdig schoolverlaten	9
2.1 Wat verstaan we onder voortijdig schoolverlaten en wat is de omvang?	9
2.2 De gevolgen van voortijdig schoolverlaten	10
2.3 De oorzaken van voortijdig schoolverlaten	11
3. Het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten	13
3.1 De aanpak van voortijdig schoolverlaten	13
3.2 Actuele ontwikkelingen in vsv-aanpak	16
4. Hoe is het gesteld met voortijdig schoolverlaten in Zuid-Holland?	18
4.1 RMC-regio's	18
4.2 Voortijdig schoolverlaten in Zuid-Holland	18
5. Is er een rol weggelegd voor bibliotheken op het gebied van vsv?	21
5.1 De maatschappelijke en educatieve opdracht voor de bibliotheek.....	21
5.2 De complexiteit en diversiteit binnen de groep vsv'ers	21
6. Welke raakvlakken heeft de bestaande dienstverlening van bibliotheken met het thema vsv?	23
6.1 Voor taalkunstenaars, verhalenvertellers en dromers.....	23
6.2 Taal- en leesbevordering	24
6.3 Samenwerkingspartners onder het dak van de bibliotheek	25
7. Wat kunnen bibliotheken in Zuid-Holland ondernemen op het gebied van vsv?	26
7.1 Neem kennis van het thema vsv	26
7.2 De bibliotheek als plek om te zijn	26
7.3 De bibliotheek als informatieplatform	27
7.4 Talentontwikkeling: de bibliotheek als plek om dromen en talenten te ontdekken	28
7.5 Het Taalhuis en leesbevordering voor jongeren	28
7.6 Adviezen in vogelvlucht.....	29
Bronnen	31
Bijlagen: Gespreksverslagen	

Colofon

Themapublicatie voortijdig schoolverlaten Maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk in Zuid-Holland

Opdrachtgever

Provincie Zuid-Holland

Projectgroep Probiblio

Team Marktkennis:

Marlon Mendonça Dias, beleidsonderzoeker

Berthy Nijhuis, teamleider onderzoek

Team Educatie:

Floor Banning, adviseur Basisvaardigheden

Lisa Bakker, adviseur Educatie

Erica Vos-Meijer, teamleider Educatie

© Probiblio 2020

Samenvatting

Doelstelling

Deze rapportage is verkennend van aard en heeft de volgende doelstelling:

Inzicht geven in het probleem van voortijdig schoolverlaten (vsv) en verkennen of bibliotheken in Zuid-Holland een rol op het gebied van dit thema kunnen pakken.

Hieronder volgen de gestelde onderzoeksvragen met een samenvatting van de uitkomsten per vraag. De laatste onderzoeksvraag, 'Wat kunnen bibliotheken ondernemen op het gebied van vsv?', wordt meegenomen in de voornaamste conclusies op pagina 6.

Wat verstaan we onder voortijdig schoolverlaten?

Een vsv'er is een jongere tussen 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. Onder startkwalificatie wordt een diploma vwo, havo, mbo niveau 2 of hoger verstaan.

Vaak is er sprake van meerdere oorzaken die geleidelijk opbouwen en elkaar versterken met als gevolg dat een leerling uitvalt. De oorzaken hebben te maken met de leerling zelf (verslaving, zwangerschap, ziekte, cognitieve problemen etc.), met de school (bijv. onvoldoende voorlichting of begeleiding) en de maatschappelijke context van de leerling (zoals armoede, zorg voor familie, relatie-/gezinsproblemen en aantrekking arbeidsmarkt). Vsv heeft vaak vervelende gevolgen. Zowel voor de vsv'er zelf, zoals een zwakke positie op de arbeidsmarkt, slechtere gezondheid, criminaliteit en sociale uitsluiting, als voor de maatschappij: lagere belastingopbrengsten, een groter beroep op sociale voorzieningen, toegenomen criminaliteit en lagere sociale cohesie.

Sinds 2016 is het aantal vsv'ers in Nederland, na een lange periode van daling, gestegen van een kleine 23.000 tot 25.574 in 2018. Ruim drie kwart van de vsv'ers is afkomstig van het mbo. Mogelijke redenen voor de recente stijging in het mbo zijn 'groenpluk' (aantrekkingskracht aantrekkende arbeidsmarkt op studenten die nog niet afgestudeerd zijn) en de recente problemen in de (jeugd)zorg waardoor er onvoldoende begeleiding is voor jongeren met problemen.

Wat is de huidige aanpak van vsv?

Vsv is een prioriteit binnen het Nederlandse onderwijsbeleid. De wetgeving rondom vsv-beleid stimuleert regionale samenwerking en ondersteunt met financiële middelen. Leerplichtambtenaren en regionaal meld- en coördinatiefuncties (RMC's) zijn in Nederland de instanties die de regionale begeleiding van vsv'ers voor hun rekening nemen. Dat gebeurt in samenwerking met gemeente(n), onderwijsinstellingen, (jeugd)zorg en arbeidsmarktpartners. Gezamenlijk zetten deze formele organisaties zich in om het aantal vsv'ers terug te dringen. In regionale samenwerkingsverbanden brengen zij lokale interventies op gang; de vsv-aanpak ziet er daarom niet bij elke RMC-regio hetzelfde uit. De verschillen in vsv-aanpak zijn een gevolg van de grote diversiteit in de vsv-doelgroep en de complexiteit van de oorzaken die aan vsv ten grondslag liggen.

Wel zijn er op hoofdlijnen vergelijkingen te maken, voortkomend uit landelijke ontwikkelingen. Bijvoorbeeld de inzet om de overstap van vmbo naar mbo te vergemakkelijken. Een andere ontwikkeling is het specifiek benoemen van jongeren in een kwetsbare positie als doelgroep in de aanpak van vsv. Andere initiatieven slaan soms een hele nieuwe weg in wanneer het gaat om het begeleiden van vsv'ers, zoals het verbinden van de vsv-doelgroep en informele (welzijns)organisaties.

Hoe is het gesteld met vsv in Zuid-Holland?

In Zuid-Holland zijn veel mbo-studenten, ruim een vijfde van de mbo-studenten in Nederland. Tegelijkertijd weten we dat de meeste vsv'ers afkomstig zijn uit het mbo. Daarnaast werkt de maatschappelijke problematiek

die verbonden is aan grote steden, welke een grote rol speelt in Zuid-Holland, vsv in de hand. Vsv is daarmee in Zuid-Holland een onderwerp dat aandacht verdient. In Nederland zijn er 25.564 vsv'ers wat neer neerkomt op 1,89% van alle leerlingen/studenten tussen de 12 en 23 jaar in het land. Een kleine 6.000 van deze vsv'ers, bijna een kwart, is afkomstig uit Zuid-Holland en met name uit de sterk stedelijke regio's Rijnmond (percentage vsv'ers in regio Rijnmond is 2,5%) en Haaglanden-Westlanden (2,34%).

Is er een rol weggelegd voor bibliotheken in Zuid-Holland op het gebied van vsv?

De bibliotheek heeft binnen de Wsob ook een maatschappelijke en educatieve opdracht. Binnen die opdracht is er voor bibliotheken een mogelijke rol weg gelegd op het gebied van vsv. De bibliotheek biedt namelijk een plek voor iedereen om (basis)vaardigheden te leren en zichzelf een leven lang te ontwikkelen; ongeacht opleiding, etniciteit, oriëntatie of leeftijd. De bibliotheek richt zich hierbij op non-formeel en informeel leren in tegenstelling tot onderwijsinstanties die gericht zijn op het formele leren. Aangezien vsv'ers het formele onderwijs de rug hebben toe gekeerd, met grote individuele maar ook maatschappelijke gevolgen, kan dit een interessante doelgroep zijn voor bibliotheken.

Echter, de doelgroep vsv'ers is erg divers, de achterliggende problematiek vaak complex en vsv-begeleiding voert doorgaans in een specialistische richting die buiten de expertise van de bibliotheek ligt. Het is daarom lastig voor bibliotheken om een directe rol te pakken in de aanpak van vsv. Dat kan beter overgelaten worden aan de reeds aanwezige schil van lokale en specialistische organisaties die vanuit de rijksoverheid, die vsv als prioriteit bestempeld heeft, gesteund worden bij de aanpak van vsv (RMC's, leerplichtambtenaren, jeugdzorg, UWV, onderwijsinstellingen etc.).

Wel ligt er een link met potentiële vsv'ers via bestaande programmering voor jongeren en/of het onderwijs en via de samenwerking die bibliotheken soms al aangaan met partijen die zijdelings ook een raakvlak hebben met het thema vsv. Bibliotheken kunnen ervoor kiezen via deze weg potentiële vsv'ers (leerlingen die nog op school zitten of een opleiding volgen, maar een hoog risico lopen uit te vallen) te helpen wanneer zich contactmomenten voordoen of partijen zich aanbieden. Op die manier kunnen bibliotheken desgewenst een bijdrage leveren aan de preventie van vsv.

Welke raakvlakken heeft de bestaande programmering van bibliotheken met het thema vsv?

Bibliotheken organiseren geen activiteiten die direct op vsv'ers gericht zijn. Echter, er zijn diverse activiteiten bij bibliotheken, gericht op jongeren, die potentiële vsv'ers wel kunnen bereiken. Deze activiteiten spelen in op hun behoeften, zoals afleiding van het dagelijks leven, nieuw perspectief op mogelijkheden of gewoon even zijn op een plek waar niks van iemand verwacht wordt. Het bekendste voorbeeld hiervan is het programma *HipHop in je Bieb* waaronder diverse activiteiten en evenementen specifiek gericht op jongeren vallen.

Naast jongerenprogramma's bestaan er andere vormen van dienstverlening binnen de bibliotheek die op bepaalde momenten aansluiten bij het thema vsv of kunnen voorkomen dat een jongere daadwerkelijk uitvalt. Denk hierbij aan: bevorderen taalvaardigheden, digitale vaardigheden of studievoordigheden/huiswerkbegeleiding. Of een bezoek aan één van de partners in huis bij de bibliotheek, partners die jongeren begeleiden wanneer zij vastlopen in studeren, het vinden van passend werk, financieel rondkomen of psychische problematiek.

Tot slot werken bibliotheken steeds meer samen met vmbo scholen via onder andere het programma de Bibliotheek *op school*. De verwachting is dat deze samenwerking een preventieve invloed heeft op vsv. Ook bij het mbo is er door een aantal bibliotheken begonnen met een samenwerking op leesbevordering. Deze structurele samenwerking op leesbevordering met het vmbo en het mbo is momenteel een van de meest directe acties die bibliotheken zelf (kunnen) ondernemen in de preventie van vsv.

Voornaamste conclusies

Voortijdig schoolverlaters vormen een diverse doelgroep met vaak een complexe multiproblematiek

Sinds 2015 stijgt het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) na een sterke daling in daaraan voorafgaande jaren. In 2018 waren er 25.574 vsv'ers in Nederland wat neerkomt op een kleine 2% van alle leerlingen/studenten tussen de 12 en 23 jaar in het land. Bijna een kwart van deze vsv'ers komt uit Zuid-Holland.

Een scala aan factoren liggen aan vsv ten grondslag en vaak zijn er meerdere oorzaken tegelijkertijd aan de orde. Eenmaal vsv'er dreigt er een verhoogde kans op negatieve ontwikkelingen voor een individu zoals: werkeloosheid, gezondheidsproblemen, sociale uitsluiting en in aanraking komen met criminaliteit. Dit heeft weer negatieve maatschappelijke gevolgen. Daarom is een aanpak van vsv prioriteit in het onderwijsbeleid. In de praktijk blijkt het aanpakken van vsv een taai opdracht. Vsv'ers kunnen in bepaalde situaties bij bijna elke instantie uit beeld zijn geraakt. Bijvoorbeeld wanneer iemand geen werk heeft, niet staat ingeschreven voor een uitkering en bij zijn/haar ouders woonachtig is. Ook kan er een mismatch bestaan tussen de (verplichte) werkwijze van een formele instantie en de neiging van een vsv'er om verplichtingen de rug toe te keren.

De bibliotheek is niet toegerust om onderdeel uit te maken van de eerste schil bij de aanpak van vsv

Bibliotheken komen voor in een landelijk dekkend netwerk en laten zich kenmerken door laagdrempeligheid, goede bereikbaarheid, ervaring met informeel leren en een grote hoeveelheid aan informatie en ontmoetingen. Bovendien heeft de bibliotheek een maatschappelijke en educatieve opdracht. Dat jongeren die voortijdig school of een opleiding hebben verlaten niet vanzelfsprekend bij de bibliotheek naar binnen stappen, kan gezien worden als een gemiste kans. Tegelijkertijd concluderen we dat voor bibliotheken nauwelijks een rol is weggelegd wanneer het gaat om vsv'ers. De doelgroep is heterogeen, de problematiek complex en vsv-begeleiding voert in een richting die buiten de competenties van de bibliotheek liggen. Bibliotheken zijn binnen dit domein geen expert en vallen buiten de eerste cirkel van organisaties die al werken met en voor vsv'ers.

Bibliotheken kunnen de deur wel openzetten voor potentiële vsv'ers

Veel bibliotheken in Zuid-Holland organiseren activiteiten voor jongeren, onder andere op het gebied van talentontwikkeling. Ook organiseren ze activiteiten op taal- en digivaardigheden. Hierbij zijn er raakvlakken en mogelijke contactmomenten met potentiële vsv'ers. Daarmee kunnen bibliotheken een plek zijn die in contact staan met jongeren in een kwetsbare positie bij een opleiding of werk. De bibliotheek kan daarmee bestaande middelen inzetten die kunnen bijdragen aan de preventie van vsv en daarmee helpen bij het voorkomen dat kwetsbare jongeren voortijdig schoolverlater worden. Onderstaande adviezen, die in hoofdstuk 7 verder zijn uitgewerkt, kunnen bibliotheken hierbij helpen indien ze besluiten iets met deze doelgroep te doen:

- Verdiep je als bibliotheek goed in het complexe thema vsv.
- Breng het lokale jongerennetwerk en het vsv-netwerk goed in kaart en zorg ervoor dat desbetreffende partijen de bibliotheek ook weten te vinden.
- Creëer een plek waar jongeren willen en gewoon 'even' kunnen zijn.
- Via jongerenprogrammering op talentontwikkeling en ondernemerschap geven bibliotheken (kwetsbare) jongeren een kans op het ontdekken en uitwerken van dromen en talenten.
- Werk vanuit een *community-werkwijze* en volgens FUBU (for us, by us) waarbij de doelgroep actief opgezocht en betrokken wordt bij programmering.
- De bibliotheek kan bestaande programma's met een raakvlak met vsv, zoals het Taalhuis en de Bibliotheek *op school*, uitbreiden en beter positioneren bij onderwijsinstellingen en het vsv-netwerk.
- De bibliotheek kan de functie van informatiekanaal voor jongeren, met een aanvulling voor vsv's, versterken. Denk aan het bieden van ruimte voor gesprekken voor andere organisaties.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Probiblio, de ondersteuningsorganisatie van bibliotheken in de provincies Noord- en Zuid-Holland, is door de provincie Zuid-Holland gevraagd om een aantal onderzoeken uit te voeren naar maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk. Dit onderzoek heeft voortijdig schoolverlaten (vsv) als thema.

Hier is voor gekozen omdat vsv bij de Rijksoverheid, en met name bij OCW, steeds hoger op de agenda staat als doelgroep. Het streven is om het aantal vsv'ers in 2021 te hebben terug gebracht tot 20.000.

In deze publicatie onderzoeken wij of er een mogelijke rol ligt voor bibliotheken in Zuid-Holland om deze kwetsbare doelgroep te helpen, en, zo ja, hoe. De bibliotheek is een openbare en voor iedereen toegankelijke locatie met een aanbod en goede mogelijkheden voor informeel leren. Het is ook een locatie die plaats kan bieden aan andere organisaties om in samenwerking met de bibliotheek met deze lastig te bereiken doelgroep aan de slag te gaan. Het betreft echter ook een complexe doelgroep waarvoor specialistische kennis en specifieke ervaring nodig is. Op dit moment wordt er nog weinig ondernomen door bibliotheken op het gebied van vsv. Deze rapportage is daarom verkennend van aard en dient vooral om inzicht te geven in deze doelgroep, de ontwikkelingen die plaatsvinden en te onderzoeken of bibliotheken iets voor deze doelgroep zouden kunnen betekenen en, zo ja, hoe.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van het onderzoek is: *Inzicht geven in het probleem van voortijdig schoolverlaten en verkennen of bibliotheken in Zuid-Holland een rol op het gebied van dit thema kunnen pakken.*

Deze doelstelling is vertaald naar de volgende onderzoeksvragen en hoofdstukken:

1. Wat verstaan we onder vsv (definitie, oorzaken, gevolgen, stand van zaken)? - Hoofdstuk 2.
2. Wat is de huidige aanpak van vsv? - Hoofdstuk 3.
3. Hoe is het gesteld met vsv in Zuid-Holland? - Hoofdstuk 4.
4. Is er een rol weggelegd voor bibliotheken op het gebied van vsv? - Hoofdstuk 5.
5. Welke raakvlakken heeft de bestaande programmering van bibliotheken met het thema vsv? - Hoofdstuk 6.
6. Wat kunnen bibliotheken in Zuid-Holland ondernemen op het gebied van vsv? - Hoofdstuk 7.

1.3 Methode van onderzoek

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen heeft Probiblio gekozen voor deskresearch en expertinterviews.

Deskresearch

Probiblio heeft hiervoor informatie verzameld uit bestaande onderzoeken, beleidsstukken, papers en artikelen met het onderwerp voortijdig schoolverlaten waarbij zowel is gekeken naar het onderwerp in zijn algemeenheid als naar de specifieke situatie in Zuid-Holland. De deskresearch was hierbij gericht op alle zes onderzoeksvragen die hierboven zijn benoemd.

Expert interviews

Om inzicht te krijgen in wat bibliotheken in Zuid-Holland al ondernemen op het gebied van vsv, of er een rol is weggelegd voor bibliotheken op dit thema en, zo ja, hoe bibliotheken dit zouden kunnen doen, zijn interviews gehouden met de volgende personen:

- Faouzi Achbar: Teamleider havo 5 op het vavo, Rijnmond College
- Sander Slegtenhorst: Programmamaker, Bibliotheek Rotterdam, vestiging Centrale Bibliotheek Rotterdam
- Melissa Prins: Productontwikkelaar jongeren, Bibliotheek AanZet
- Carla Kathmann: Directeur trajectbureau, Albeda
- Dries Decru: Programmamedewerker, Bibliotheek Permeke in Antwerpen
- Marjet van Houten: Senior onderzoeker, Movisie
- Arno den Otter: Senior begeleider mbo en verantwoordelijk voor het vsv-beleid, STC Group Rotterdam
- Wilma van Beek: Programmeur, Bibliotheek Rotterdam
- Fariesh Abdoelrahman: Eigenaar Quardin, een platform dat jongeren ondersteunt op gebied van talent en loopbaanontwikkeling

1.4 Disclaimer

Voor de cijfers die in dit rapport gepresenteerd worden, maken we zoveel mogelijk gebruik van de cijfers zoals die op het vsv-portaal van het ministerie van OCW staan. Vooral omdat dit ook de gehanteerde percentages zijn die bij de uitvoering van het vsv-beleid gebruikt worden. Hierbij wordt uitgegaan van RMC-regio's en van de landelijke definitie van vsv'ers voor de leeftijd 12 tot 23 jaar. Waar cijfers niet beschikbaar zijn op het vsv-portaal maken we gebruik van cbs cijfers die uitgaan van andere regio- (in dit rapport provincie) en leeftijdsindelingen (tot 23 jaar, dus ook jonger dan 12 jaar).

2. Nadere omschrijving van het voortijdig schoolverlaten

In dit hoofdstuk geven we een nadere omschrijving van vsv, de omvang van dit fenomeen en wat de oorzaken en gevolgen zijn.

2.1 Wat verstaan we onder voortijdig schoolverlaten en wat is de omvang?

Een vsv'er is een jongere tussen 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. Onder startkwalificatie wordt een diploma vwo, havo, mbo niveau 2 of hoger verstaan (onderwijsincijfers.nl).

Kinderen en jongeren tot 16 jaar zijn leerplichtig. De leerplicht loopt tot en met het einde van het schooljaar waarin iemand 16 jaar wordt. Vanaf 16 jaar tot en met 18 jaar bestaat er een kwalificatieplicht. Dit houdt in dat leerlingen van 16 tot 18 jaar verplicht zijn onderwijs te volgen als zij geen startkwalificatie hebben. De kwalificatieplicht duurt tot de dag dat iemand een startkwalificatie heeft gehaald of tot de dag dat iemand 18 jaar wordt. Jongvolwassenen tussen de 18 en 23 jaar zijn niet meer verplicht om een startkwalificatie te halen of naar school te gaan.

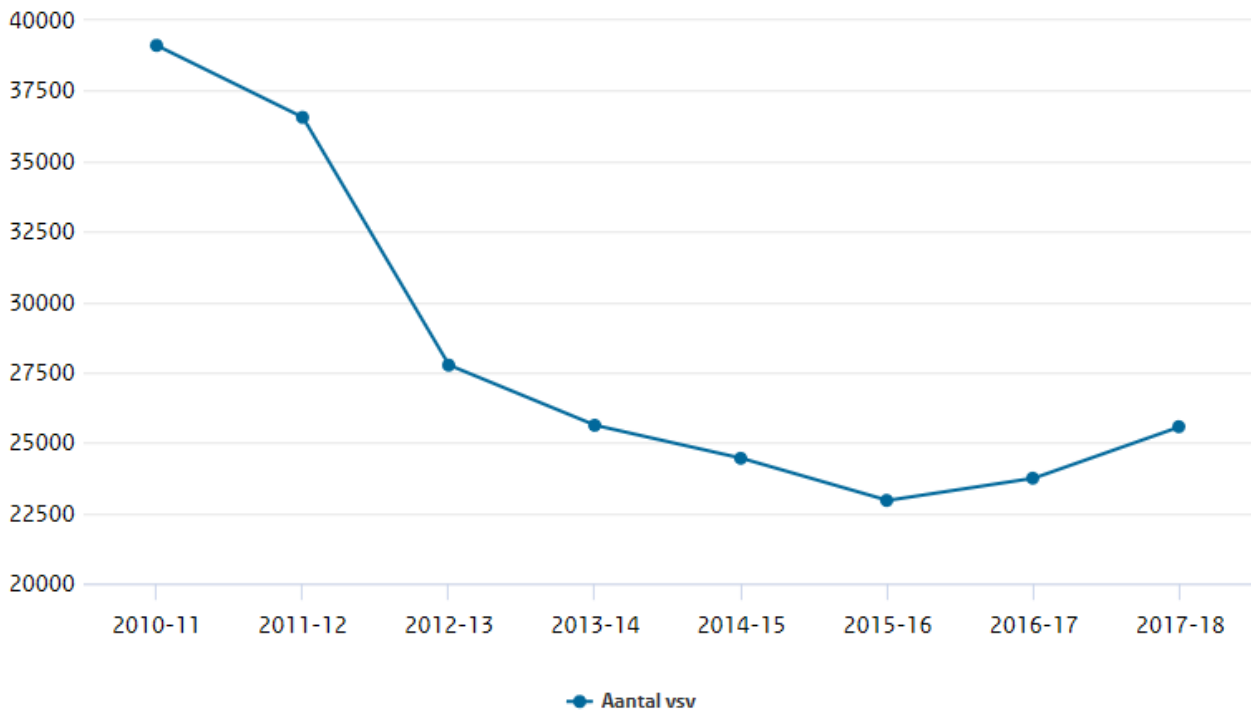
Als we kijken naar de landelijke cijfers (zie tabel 1 hieronder) dan zien we dat met 23% verreweg het hoogste percentage vsv'ers afkomstig is uit het mbo niveau 1 gevolgd door het vavo en mbo-examenleerlingen (beiden 10%) en mbo niveau 2 (9%). Als we naar de absolute cijfers kijken, dan zien we dat veruit de meeste vsv'ers afkomstig zijn uit het mbo, namelijk 19.980 van de 25.574 vsv'ers in 2017-2018. Dit komt neer op 78% van het totaal aantal vsv'ers.

jaar	normcategorie	aantal leerlingen	aantal vsv	percentage vsv
2017/2018	onderbouw vo	480.387	1.479	0,31%
	bovenbouw vmbo	215.448	2.138	0,99%
	bovenbouw havo/vwo	250.360	1.179	0,47%
subtotaal		946.195	4.796	0,51%
	mbo niveau 1	10.065	2.336	23,21%
	mbo niveau 2	69.571	6.476	9,31%
	mbo niveau 3	92.961	3.488	3,75%
	mbo niveau 4	220.839	7.279	3,30%
	examenleerling	3.973	401	10,09%
subtotaal		397.409	19.980	5,03%
	vavo	7.758	798	10,29%
subtotaal		7.758	798	10,29%
Totaal	vo, mbo, vavo	1.351.362	25.574	1,89%

Tabel 1: aantal leerlingen/studenten tussen 12 en 23 jaar en aantal vsv'ers per opleidingscategorie. Bron: vsv-cijferportaal

Verder zien we dat het aantal vsv'ers door de tijd heen sterk is gedaald, maar dat die trend in het jaar 2015-2016 is gestagneerd en dat er momenteel weer sprake is van een stijging.

Aantal vsv'ers door de jaren heen

Figuur 1: aantal vsv'ers door de tijd heen (12-23 jaar). Bron: onderwijsincijfers.nl

Een eenduidige verklaring voor deze omslag is er nog niet. Wel is duidelijk dat de stijging in het voortgezet onderwijs voor een groot deel wordt verklaard door het aantal nieuwkomers (niet uit Nederland afkomstig) die de afgelopen jaren het onderwijs zijn ingestroomd, een analyse die minister van Engelshoven in 2019 in een kamerbrief onderschrijft. Echter, zoals we zagen zijn de meeste vsv'ers afkomstig uit het mbo en daarvoor is nog geen duidelijke verklaring. Een mogelijke oorzaak die genoemd wordt in de kamerbrief van Engelshoven is groenpluk: bedrijven die studenten verleiden om te gaan werken in plaats van hun opleiding af te maken. Iets wat vooral speelt in tijden van hoogconjunctuur en de afgelopen jaren hebben we een duidelijk economisch herstel gezien na de langdurige economische crisis die in 2008 begon. Een andere genoemde mogelijke oorzaak is onvoldoende beschikbaarheid van (jeugd)zorg en hulpverlening. Daardoor kunnen jongeren niet (tijdig) begeleid worden: het risico op uitval wordt groter. Volgens de kamerbrief is onderzoek nodig om de daadwerkelijke oorzaken op tafel te krijgen.

2.2 De gevolgen van voortijdig schoolverlaten

Het gebrek aan een startkwalificatie leidt tot een zwakke positie op de arbeidsmarkt. Wat zich vertaalt in een verhoogde kans op werkloosheid. Maar ook een verhoogde kans op criminaliteit en sociale uitsluiting. Voor de voortijdig schoolverlater zelf betekent dit: lagere inkomsten, minder mogelijkheid voor mobiliteit en training, lagere kans om een baan te vinden, lager gevoel van eigenwaarde, slechtere gezondheid. Voor de samenleving zijn er ook gevolgen: lagere belastingopbrengsten, een groter beroep op sociale voorzieningen, kosten van toegenomen criminaliteit en lagere sociale cohesie¹.

Loopt het met alle vsv'ers slecht af? Nee, gelukkig is dat niet zo. Een flink deel vindt 'passend werk'. Van de jongeren die in 2012 het onderwijs voortijdig verlieten, zo blijkt uit cijfers van het Centraal Bureau voor

Statistiek (CBS), had vijf jaar later 32% een baan en was 47% in de tussentijd weer een opleiding gaan volgen. Niettemin betekent dit dat 21% van deze vsv'ers na vijf jaar geen werk had of uit het zicht is verdwenen. Voor schoolverlaters met een startkwalificatie is dit met 8% een stuk lager.

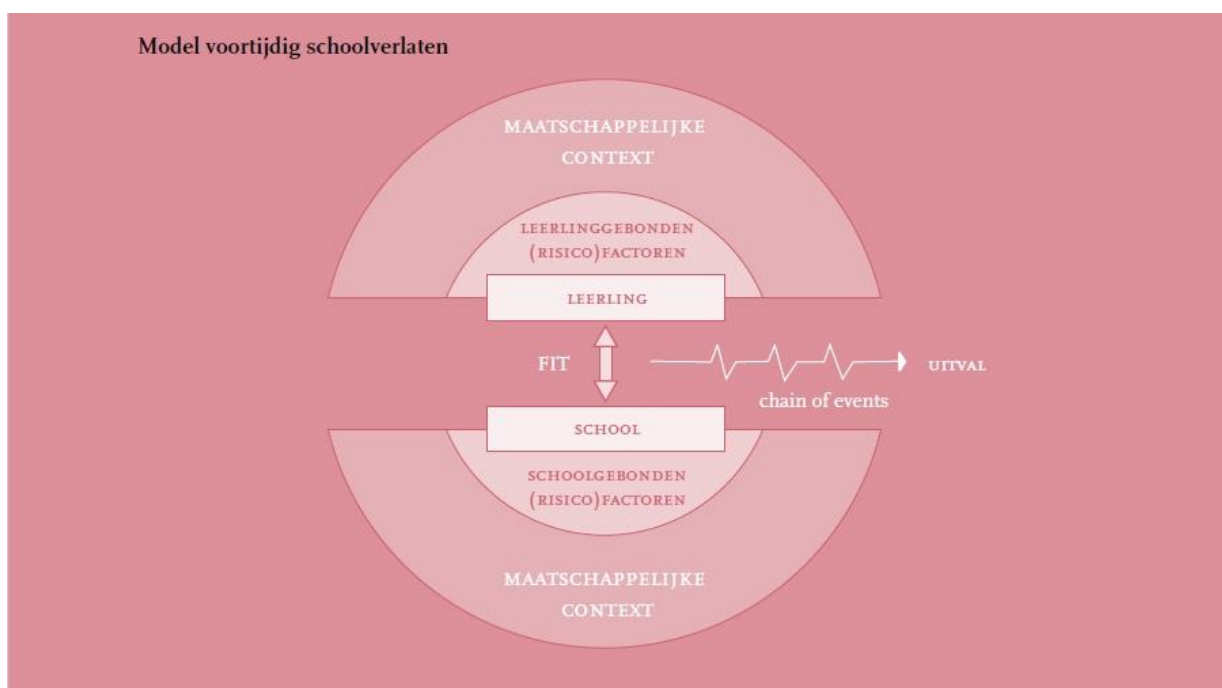
2.3 De oorzaken van voortijdig schoolverlaten

Er is enorm veel onderzoek gedaan naar de oorzaken van vsv. Factoren die onderzoekers in verband brengen met vsv, zijn²:

- Persoonsgebonden risicofactoren zoals ziekte, psychische/ cognitieve problemen, verslaving, verhuizing, zwangerschap.
- Risicofactoren gerelateerd aan de school zoals verkeerde opleidingskeuze, problemen op school, opleiding te zwaar, weinig ondersteuning.
- Risicofactoren gerelateerd aan de maatschappelijke context zoals relatie-/gezinsproblemen, lage sociaaleconomische status, armoede, zorg voor kinderen/familie, aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt (denk aan de eerder genoemde 'groenpluk').

Van één-op-één relaties is echter geen sprake. Doorgaans zien we dat een combinatie van factoren leiden tot uitval. Alhoewel een jongere met veel risicofactoren een grotere kans loopt om uit te vallen, kan deze ook zijn/haar opleiding afmaken als hij/zij bijvoorbeeld een inspirerende en betrokken docent heeft. Een deelnemer met één risicofactor loopt een kleinere kans om uit te vallen, maar kan desondanks het onderwijs voortijdig verlaten¹. Met andere woorden, de genoemde oorzaken (factoren) spelen een belangrijke rol bij uitval, maar de relatie tussen de factoren en uitval is niet éénduidig: de oorzaak - gevolg relatie is complex.

Ton Eimers ontwikkelde in 2006, als senior onderzoeker Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, op grond van wat bekend is over de risicofactoren, een model om voortijdig schoolverlaten beter te begrijpen³. Het gaat uit van de fit tussen leerling en school, ziet uitval niet als één moment maar als het resultaat van een optelsom van gebeurtenissen en houdt rekening met de maatschappelijke context waarin de deelnemer leeft.

Figuur 2: Beschrijvend model voor voortijdig schoolverlaten. Bron: Eimers, 2006.

Voor de praktijk betekent dit dat het helpt om risicofactoren weg te nemen waar dit mogelijk is, oftewel bij de zogenaamde beïnvloedbare factoren. Een goed voorbeeld hiervan is goede voorlichting geven over een opleiding om het risico op een verkeerde opleidingskeuze te beperken. Echter, sommige factoren zijn lastig beïnvloedbaar door beleid, bijvoorbeeld voortijdig uitval door cognitieve problemen. Het voortijdig schoolverlaten volledig uitbannen is daarom niet realistisch, maar het aantal vsv'ers verminderen wel.

Landelijk kennisinstituut Movisie is bezig met het ontwikkelen van 16 persona's van jongeren in een kwetsbare positie ten opzichte van opleiding of werk om deze groep duidelijk in beeld te krijgen. Het helpt om inzicht te krijgen in, en de diversiteit binnen, deze groep kwetsbare jongeren en in de oorzaken van vsv. Deze persona's (ten tijde van het schrijven van dit rapport waren er 7 af) zijn te vinden op [de website van Movisie](#).

3. Het beleid ten aanzien van voortijdig schoolverlaten

Gezien de problematiek die met vsv samenhangt, zoals beschreven in hoofdstuk 2, is het goed te verklaren dat vsv al jarenlang een prioriteit is binnen het Nederlandse onderwijsbeleid. Dit hoofdstuk gaat in op de aanpak rondom het voorkomen en terugdringen van vsv binnen Nederland. Tevens geven we een inkijk in de laatste ontwikkelingen in het vsv-beleid en in risicogroepen.

3.1 De aanpak van voortijdig schoolverlaten

Vsv-beleid en vsv-begeleiding

De Rijksoverheid zet zich in om samen met scholen en gemeenten verspreid door het land, dus ook in Zuid-Holland, te voorkomen dat leerlingen en studenten zonder startkwalificatie van school gaan. Daarnaast bestaat er begeleiding richting een startkwalificatie voor jongeren die om verschillende redenen niet langer naar school gaan en dus zijn uitgevallen. Leerplichtambtenaren en RMC's nemen deze begeleiding voor hun rekening. Leerplichtambtenaren richten zich tot de doelgroep van jongeren tot 18 jaar. RMC's (Regionale Meld- en Coördinatiefuncties) biedt jongeren van 18 tot 23 jaar ondersteuning. Zowel leerplichtambtenaren als RMC-coördinatoren zoeken de samenwerking op met gemeenten, scholen en jeugdhulpverlening. De gezamenlijke doelstelling is zorg te dragen voor de melding en registratie van vsv'ers en herplaatsing in het onderwijs.

Het zowel voorkomen van vsv als het begeleiden van jongeren die uitgevallen zijn, draagt bij aan de doelstelling die de Rijksoverheid gesteld heeft: in 2021 is het aantal vsv'ers in Nederland gedaald tot 20.000 jongeren (in 2018 waren er 25.574 vsv'ers, zie ook hoofdstuk 2). Samenwerking is een belangrijk instrument in het behalen van deze doelstelling.

Meer integraal samenwerken

Sinds 2005 zijn er vanuit de Rijksoverheid verschillende beleidsmaatregelen gepubliceerd met als doel een daling van het aantal vsv'ers. Decentralisatie is kenmerkend voor deze maatregelen. De vsv-aanpak wordt op regionale schaal ingezet, waarmee een focus op de lokale situatie wordt gestimuleerd. Door de jaren heen is de samenwerking tussen gemeenten, scholen, RMC's, (jeugd)zorg en partners binnen de arbeidsmarkt (UWV, werkgevers) geïntensiveerd. Grotendeels is dit tot stand gekomen door de nieuwe wetgeving die vanaf 1 januari 2019 van kracht is en de onderlinge samenwerking borgt. Met de ingang van deze wetgeving worden regionale programma's ten aanzien van vsv-beleid verplicht vastgelegd in een vierjarenplan. Tevens wordt van ketenpartners en gemeenten verwacht dat zij op regionaal niveau elkaar vinden in een bestuurlijk overleg. In de rest van dit hoofdstuk werken we de inhoud van deze plannen verder uit.

Verantwoordelijkheden binnen een regio aanpak

Elke regionale samenwerking wordt geleid door één contactgemeente en één contactschool. Gezamenlijk zorgen de partners (waar ook andere gemeenten en scholen dan de contactgemeente en contactschool deel van uitmaken) voor het monitoren van verzuim en grijpen ze in zodra een jongere uitvalt of dreigt uit te vallen. De samenwerking wordt elke 4 jaar vastgelegd in afspraken en een plan van aanpak, met de RMC-coördinator als verantwoordelijke voor de totstandkoming van het regionale plan. Voorbeelden van onderdelen die in een regionaal plan van aanpak worden opgenomen, zijn:

- Professionaliseren van het verzuimbeleid;
- Inrichten van opvangklassen;
- Speciale klassen voor jongeren die twijfelen over hun studiekeuze;

- Hulp bij de studie- en loopbaankeuze;
- Hulp voor vsv'ers om werk of een leerwerkbaan te vinden;
- Inzet coaches voor uitgevallen jongeren;
- Extra begeleiding voor overbelaste en kwetsbare jongeren die door een complexe thuissituatie, of emotionele problemen of specifieke leerbehoeften (tijdelijk) niet meer naar school kunnen gaan.

Er bestaan bij ons verschillende interventies om vsv te voorkomen, zoals een uitbreiding van het team met interne zorgprofessionals, een schoolpsycholoog, een schoolmaatschappelijk werker en een pedagoog. Op die manier hebben we meer expertise in huis.

Faouzi Achbar, Rijnmond College

We werken met een opvanglokaal, daar kunnen leerlingen terecht wanneer ze behoefte hebben om niet in de les te zitten. Het opvanglokaal voorkomt dat ze de school uitlopen. In dat lokaal zijn ook twee pedagogisch medewerkers aanwezig.

Arno den Otter, STC Group

Voor alle studenten van het Albeda is er een trajectbureau. Het trajectbureau is onder andere betrokken bij de instroom van nieuwe studenten en het geven van voorlichting. We hebben ook een studie informatiepunt. Daar kunnen jongeren terecht met vragen als 'ik wil een opleiding volgen, maar wat past bij mij?'.

Carla Kathmann, Albeda

De Rijksoverheid ondersteunt regionale samenwerkingsverbanden op RMC-regio niveau, bijvoorbeeld met financiering. Elke regio ontvangt een budget, verdeeld over de aangewezen contactschool en contactgemeente. De website van de Rijksoverheid geeft inzicht in de volgende financieringsmiddelen:

- *Regionale aanpak* (landelijk ruim € 80 miljoen)
RMC-regio's spreken lokaal af hoe het beschikbare geld wordt ingezet en welke maatregelen genomen worden.
- *Resultaatafhankelijke bekostiging van scholen in het voortgezet onderwijs* (landelijk ruim € 17 miljoen)
Deze extra middelen zijn beschikbaar gesteld voor vo-scholen met een effectieve vsv-aanpak. Wanneer bij een school het percentage uitvallers daalt, geldt deze financiering als beloning. De overheid bepaalt de hoogte van het bedrag aan de hand van het percentage jongeren tot 23 jaar dat uitvalt en de [vastgestelde streefpercentages](#).
- *Middelen vsv als onderdeel van kwaliteitsafspraken in het mbo*
De resultaatafhankelijke bekostiging was voorheen ook beschikbaar gesteld voor mbo-instellingen. Vanaf 2019 maken deze extra middelen echter onderdeel uit van de financiering rondom de [kwaliteitsafspraken mbo](#). Hierin stellen mbo-instellingen zelf ambities op betreffende de aanpak van vsv. Ook voor het mbo zijn jaarlijkse [normen](#) vastgesteld om het vsv-percentage te verlagen.

Onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen toont aan dat de ervaringen van deze regionale aanpak overwegend positief zijn⁴. Een gezamenlijke benadering vanuit een multidisciplinaire gedachte komt de kwaliteit van het vsv-vangnet ten goede. Het legt echter wel meer beslag op de werkdruk van een RMC-coördinator en de financiële middelen van een RMC-organisatie dan voorheen.

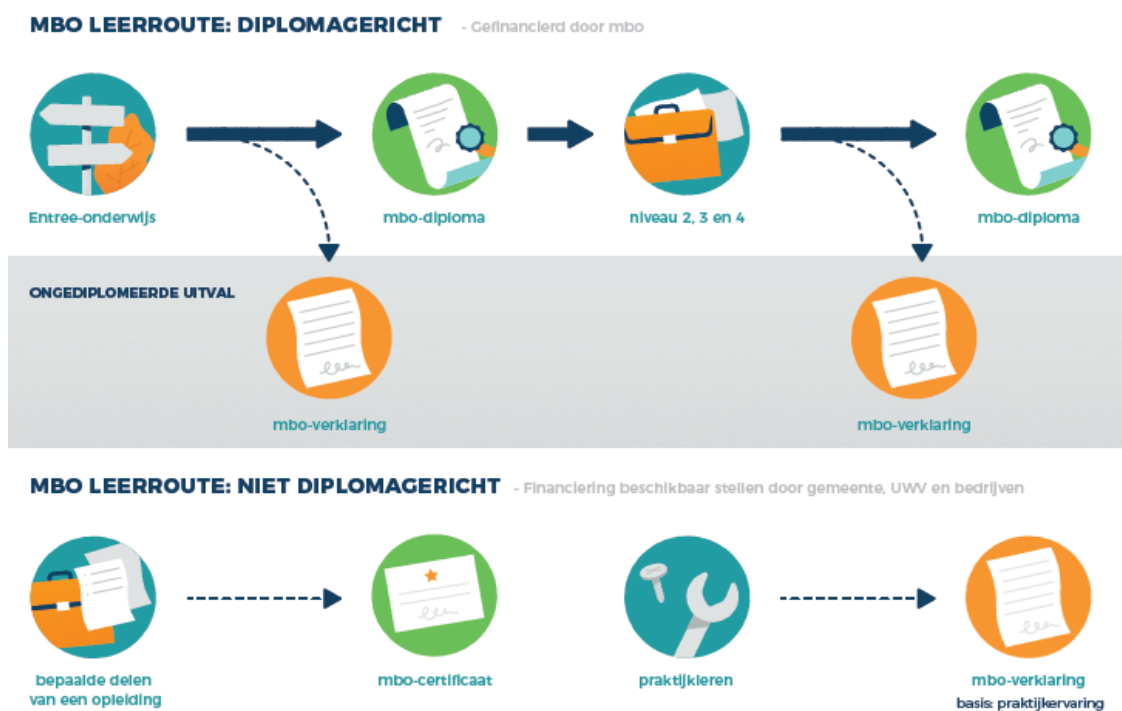
Overstap van vmbo naar mbo

Voor sommige leerlingen is de overstap van het vmbo naar het mbo een moeilijke. Deze periode is een risicofactor wanneer het gaat om leerlingen die uitvallen van school. Om dat te voorkomen zijn er verschillende maatregelen ontwikkeld:

- Jongeren melden zich vaak te laat of niet aan voor de gekozen mbo-opleiding. Een gemeente heeft de mogelijkheid om na te gaan of jongeren op tijd zijn ingeschreven voor een mbo-opleiding. Zo kiezen sommige gemeenten ervoor om in oktober te checken of een leerling staat ingeschreven en erachteraan te gaan wanneer blijkt dat dit nog niet het geval is.
- Een ‘warme overdracht’ vanuit het voortgezet onderwijs. Hierbij wordt door het voortgezet onderwijs en mbo-instelling gezamenlijk bekeken welke extra ondersteuning een jongere nodig heeft bij de overstap.
- Het experimenteren met een ‘doorlopende route’ van vmbo naar mbo. Deze route begint in het derde jaar van het vmbo en heeft een bepaalde specialisatie, bijv. de vakmanschaproute en de technologieroute. Deze route vergemakkelijkt de overstap naar het mbo. Dit wordt voor alle opleidingen mogelijk gemaakt.

Makkelijkere toegang tot de arbeidsmarkt met een mbo-verklaring

Sinds september 2019 zijn er vanuit het kabinet plannen om mbo-scholen de taak te geven om een mbo-verklaring (met behaalde examenonderdelen, een praktijkverklaring en andere relevante schoolresultaten) uit te reiken aan studenten tot 23 jaar die geen startkwalificatie hebben behaald. Voor jongeren voor wie een startkwalificatie (nog) niet haalbaar is, helpt een landelijk erkende mbo-verklaring in de toetreding tot de arbeidsmarkt en positionering tegenover werkgevers. Onderstaand figuur toont wanneer een mbo-verklaring verstrekt wordt.

Figuur 3: Verschillende mbo leerroutes en de mbo-verklaring. Bron: mbo-raad, 2019.

Het Ministerie OCW is gestart met een mbo-verklaring pilot binnen het onderwijs en bedrijfsleven. Gezamenlijk doorlopen ze een testmodel en onderzoeken de resultaten. De eerste ervaringen zijn positief, het geeft mbo-studenten een stimulans om meer of betere resultaten te behalen, zodat die in de mbo-verklaring opgenomen

kunnen worden. Voor scholen is het echter een administratieve uitdaging. Omdat vooraf niet bekend is welke studenten zonder startkwalificatie een opleiding verlaten, is het aan de school om van alle studenten tot 23 jaar gegevens bij te houden. Sinds de zomer van 2019 zijn de pilotdeelnemers met Ministerie OCW in gesprek om de onderdelen van de mbo-verklaring werkbaar en werkzaam te houden. Eind 2019 volgt er een verder advies over de functionaliteit van het voorgestelde model rondom de mbo-verklaring.

3.2 Actuele ontwikkelingen in vsv-aanpak

Jongeren in een kwetsbare positie

Met jongeren in een kwetsbare positie wordt bedoeld op de groep van 16 tot 23 jaar die moeite hebben met het behalen van een startkwalificatie of die een grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt.⁵ De [Rijksoverheid](#) stelt dat jongeren kwetsbaar zijn wanneer ze vanaf het praktijkonderwijs, voortgezet speciaal onderwijs, het vmbo (basisberoepsgerichte leerweg) of entree-opleiding (opleiding op maat voor jongeren zonder middelbare schooldiploma) de overstap maken naar het mbo of de arbeidsmarkt. Dat zij in een kwetsbare positie verkeren, wordt door onderzoek in de RMC-regio Utrecht benadrukt en inzichtelijk gemaakt in onderstaande tabellen.

Positie 2017	16 jaar	% 16 jaar	18 jaar	% 18 jaar	20 jaar	% 20 jaar	22 jaar	% 22 jaar
Vrijstelling LP of vervangende LP	34	0,3%	-	-	-	-	-	-
Eindonderwijs zonder startkwal.	-	-	-	-	-	-	-	-
vsv	107	1,1%	515	5,2%	560	5,3%	593	5,2%
In onderwijs met startkwalificatie	9817	98,6%	9352	94,8%	10087	94,7%	10756	94,8%
Totaal	9958	100%	9867	100%	10647	100%	11349	100%

Tabel 2: vsv en eindonderwijs voor niet-kwetsbare jongeren. LP staat voor leerplicht. Bron: KBA Nijmegen, 2017.

Positie 2017	16 jaar	% 16 jaar	18 jaar	% 18 jaar	20 jaar	% 20 jaar	22 jaar	% 22 jaar
Vrijstelling LP of vervangende LP	<10	<1,0%	-	-	-	-	-	-
Eindonderwijs zonder startkwal.	10	1,3%	160	20,9%	211	23,8%	208	25,2%
vsv	12	1,6%	153	20,0%	273	30,8%	278	33,6%
In onderwijs met startkwalificatie	718	96,1%	453	59,1%	402	45,4%	341	41,2%
Totaal	747	100%	766	100%	886	100%	827	100%

Tabel 3: vsv en eindonderwijs voor kwetsbare jongeren. LP staat voor leerplicht. Bron: KBA Nijmegen, 2017.

We zien dat op 22-jarige leeftijd van de kwetsbare jongeren op het mbo minder dan de helft een startkwalificatie (41,2%) heeft terwijl dat bij de niet-kwetsbare jongeren 95% is. Verder is binnen de groep kwetsbare jongeren ruim 30% vsv'er en heeft 25% eindonderwijs behaald, maar zonder startkwalificatie.

Een van de landelijke doelstellingen vsv is om voor alle jongeren tot de meest passende oplossing te komen. Dat kan uiteenlopen van ondersteuning bij de overgang naar de arbeidsmarkt tot het bieden van een zorgtraject. Voor specifiek jongeren in een kwetsbare positie wordt middels een regionale aanpak, waar meerdere partners bij betrokken zijn, meer kansen gecreëerd in het vinden van een passende plek op de arbeidsmarkt of een stap naar vervolgonderwijs. Het RMC draagt in principe de coördinerende rol in het monitoren en begeleiden van jongeren tot 23 jaar, maar deze begeleidingsrol kan worden uitbesteed aan één van de samenwerkingspartners.

Het meest nieuwe aspect aan de uitbreiding naar doelgroepen in een kwetsbare positie zijn de 16- en 17-jarigen afkomstig uit het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs. Binnen veel RMC-regio's valt op dat voor

hen de rol van een mbo-school in het vsv-vangnet groter is geworden. Jongeren in een kwetsbare positie stromen in grote getalen door naar het mbo (de wet passend onderwijs stimuleert deze beweging) en dat stelt hogere eisen aan het mbo-onderwijs, denk aan flexibelere inzet van opleidingsvormen of individuele trajecten⁴.

Pilot ‘jongeren buiten beeld’

Movisie is begin 2019 gestart met de pilot ‘jongeren buiten beeld’ met als doel ultiem maatwerk voor jongeren die buiten beeld zijn geraakt. Dit zijn jongeren die geen opleiding volgen, geen werknemer zijn, geen uitkering ontvangen en bij hun ouders thuis wonen en daardoor voor veel instanties letterlijk buiten beeld raken. Om deze doelgroep weer in beeld te krijgen en voor hen mogelijkheden te openen richting school, werk of dagbesteding wordt er vanuit deze pilot ingestoken op het betrekken van informele organisaties en nieuwe initiatieven die iets kunnen bieden aan deze groep jongeren.

Wanneer je eenmaal buiten de deur van het systeem staat, is het ontzettend moeilijk om terug te keren. Onze ervaring is dat participatie een oplossing kan bieden. Bij sommige doelgroepen staat zorg meteen vooraan, maar de ervaring leert dat meedoen een hoop problemen kan temperen.

Marjet van Beek, Movisie

In Nederland zijn er in de drie regio’s die hieraan meedoen (Almere, Zwolle en Zuid-Holland Zuid) zogeheten transitiearena’s in het leven geroepen. Een transitiearena is een gezamenlijk netwerk waar informele organisaties elkaar vinden. Voorbeelden van deelnemende organisaties zijn daklozenorganisaties of stichtingen voor (ex)gedetineerden. Vanuit dit verband wordt het thema ‘jongeren die zijn uitgevallen’ vanuit een anderen hoek benaderd: integraal ingaan op de hulpvraag van jongeren in plaats van meteen focussen op hoe jongeren zouden moeten zijn volgens formele instanties. Met elkaar bespreken ze: Wie zijn deze jongeren eigenlijk? Hoe kan je jongeren echt ondersteunen in plaats van eisen stellen? Waar hebben zij echt behoefte aan?

Deze werkwijze levert tot nu toe een paar inzichten op, zoals:

- Veel jongeren die buiten beeld zijn geraakt zijn angstig voor instanties. Veel plekken worden als ongemakkelijk ervaren en zijn niet aantrekkelijk ingericht voor een doelgroep tussen de 18 en 30 jaar oud.
- Deze jongeren zelf hebben absoluut wensen, behoeften en dromen. Daar komen ze in het huidige systeem niet aan toe. Er zijn altijd anderen die vertellen hoe ze moeten zijn en wat ze moeten worden.
- Accepteer deze jongeren zoals ze zijn. Zet niet meteen in op een stap naar opleiding of werk.

Deze pilot is onder andere interessant, omdat het betrekken van informele organisaties een nieuwe ontwikkeling betreft binnen de vsv-aanpak. Tot nu toe zijn bibliotheken als informele organisatie niet bij de pilot betrokken.

Het gaat om een lopende pilot: Movisie bundelt alle bevindingen en de eerste resultaten worden, wanneer het zo ver is, op de website beschikbaar gesteld.

Effect van het lerarentekort

Het lerarentekort in het mbo wordt steeds meer zichtbaar en is een groot probleem. Dat heeft ook een merkbaar effect bij mbo-opleidingen waar uitval van jongeren relatief hoog is. Bij de groepen die het hoogste risico lopen op uitval heb je de beste docenten nodig. Interventies om vsv te voorkomen kunnen vanuit verschillende invalshoeken opgezet worden, maar de basisaanpak blijft liggen in het primaire onderwijsproces en het aanbieden van kwalitatief goede en aantrekkelijke opleidingen. Ten gevolge van het lerarentekort merken onderwijsinstellingen dat docenten keuzeruimte hebben waar en aan wie ze lesgeven. Daarin valt op dat er vaker voor een makkelijkere groep jongeren wordt gekozen om les aan te geven.

4. Hoe is het gesteld met voortijdig schoolverlaten in Zuid-Holland?

In dit hoofdstuk kijken we naar de situatie rondom voortijdig schoolverlaten in Zuid-Holland. Eerst kijken we naar de indeling in RMC-regio's die van belang is voor de regionale aanpak van vsv. Daarna zoomen we in op de situatie in Zuid-Holland.

4.1 RMC-regio's

Zoals te lezen in hoofdstuk 3 wordt de vsv-aanpak op regionaal niveau ingezet: op RMC-regio niveau, niet te verwarren met arbeidsmarktregio's. Lokaal en regionaal beleid wordt uitgewerkt op RMC-niveau en niet op provinciaal niveau. Er zijn in totaal 39 RMC-regio's waarvan 5 in Zuid-Holland:

- Zuid-Holland Noord
- Zuid-Holland Oost
- Zuid-Holland Zuid
- Haaglanden-Westlanden
- Rijnmond

4.2 Voortijdig schoolverlaten in Zuid-Holland

In Nederland is het vsv-percentage over het schooljaar 2017-2018 1,89%.

Op de kaart op de volgende pagina staat aangegeven hoe hoog het aandeel vsv is per RMC-regio. Hoe donkerder paars, hoe hoger het aandeel vsv. Wat opvalt is dat de verschillen tussen de regio's klein zijn. Daarnaast valt op dat de regio's met een 'hoger' aandeel vsv behoorlijk verspreid zijn over Nederland met wat hogere percentages in sterk stedelijke gebieden (bijvoorbeeld Rijnmond, Haaglanden-Westlanden of Agglomeratie Amsterdam) of juist in zeer landelijke gebieden (Flevoland, Kop van Noord-Holland en gewest Zuid-Limburg).

Hieronder volgt een tabel met de 6 RMC-regio's in Nederland met de hoogste percentages vsv en daaronder de percentages voor de RMC-regio's in Zuid-Holland voor zover deze niet in de top 6 staan.

RMC-regio	%
Nederland	1,89%
Rijnmond	2,50%
Flevoland	2,50%
Kop van Noord-Holland	2,35%
Haaglanden-Westlanden	2,34%
Agglomeratie Amsterdam	2,34%
Gewest Zuid-Limburg	2,26%
Zuid-Holland-Noord	1,88%
Zuid-Holland-Zuid	1,80%
Zuid-Holland-Oost	1,72%

Tabel 4: RMC-regio's met hoogste percentage vsv'ers in Nederland plus RMC-regio's in Zuid-Holland (geel gemarkeerd)

Bron: www.onderwijsin cijfers.nl

Vsv-percentage naar RMC-Regio 2017-2018

Figuur 4: Vsv-percentage naar RMC-regio. Bron: www.onderwijsin cijfers.nl

Ondanks dat het om lage percentages gaat en de verschillen klein zijn, zie we wel wat verschillen. Voor Zuid-Holland zien we de hoogste percentages vsv in de sterk stedelijke gebieden Rijnmond en Haaglanden-Westlanden. Rijnmond heeft met 2,5%, samen met Flevoland, het hoogste percentage vsv'ers in Nederland. Haaglanden-Westlanden komt op plek 2 in Zuid-Holland en 4 in Nederland. De andere 3 RMC-Regio's in Zuid-Holland zitten dicht tegen het gemiddelde voor Nederland. Al bij al heeft de provincie Zuid-Holland gemiddeld genomen een wat hoger percentage vsv'ers dan Nederland als geheel. Dit komt met name door de sterk stedelijke gebieden Rijnmond en Haaglanden-Westlanden. Oorzaken die aan de hogere percentages in deze twee gebieden ten grondslag liggen, zijn een aantal van de oorzaken van het voortijdig schoolverlaten die genoemd zijn in hoofdstuk 2.3: armoede, verslaving, criminaliteit en vroege zwangerschappen. Deze oorzaken komen in sterk verstedelijkte gebieden vaker dan gemiddeld voor (bronnen: cbs, ggz en waarstaatjegemeente.nl).

In hoofdstuk 2 zagen we dat ruim driekwart van de vsv'ers afkomstig is uit het mbo. Mbo-opleidingen zijn sterk vertegenwoordigd in Zuid-Holland: van de 507.000 mbo-studenten in Nederland in het schooljaar 2018-2019 (bron: mboraad.nl), gingen 102.000 naar het mbo in Zuid-Holland, wat neerkomt op ruim een vijfde. Hieruit volgend is ook het aantal vsv'ers in absolute aantallen hoog in Zuid-Holland.

Regio	Aantal vsv'ers
Nederland	25.574
Zuid-Holland	5.969
Rijnmond	2.399
Haaglanden-Westlanden	1.767
Zuid-Holland-Noord	593
Zuid-Holland-Zuid	683
Zuid-Holland-Oost	527

Tabel 5: Aantal vsv'ers in Nederland, in Zuid-Holland en per RMC-regio in Zuid-Holland.

Bron: [vsv-cijferportaal](#)

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat ruim 23% van de vsv'ers in Nederland afkomstig is uit Zuid-Holland, bijna een kwart, waarvan het grootste deel uit Rijnmond en Haaglanden-Westlanden.

5. Is er een rol weggelegd voor bibliotheken op het gebied van vsv?

Gezien de kernfuncties, vastgelegd in de Wsob (2015), en de 'karakteristieken' van de bibliotheek zou er voor bibliotheken een mogelijke rol weggelegd kunnen zijn bij de aanpak van vsv. Echter, het betreft ook een zeer complexe doelgroep waar, formele, gespecialiseerde instanties zich al uitgebreid mee bezig houden en waar bibliotheken tegelijkertijd weinig tot geen ervaring mee hebben. In dit hoofdstuk gaan we daarom dieper in op de vraag of bibliotheken een rol zouden kunnen nemen in de aanpak van vsv.

5.1 De maatschappelijke en educatieve opdracht voor de bibliotheek

Wsob

In de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) die sinds 2015 van kracht is, zijn vijf kerntaken van bibliotheken vastgelegd, 'die bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling en verbetering van de maatschappelijke kansen van het algemene publiek'. Hiermee heeft de bibliotheek naast de klassieke functies van boeken uitlenen, literatuur & lezen en informatievoorziening ook een sterk maatschappelijke en educatieve functie gekregen.

Bibliotheek van de toekomst, commissie Cohen

In het toekomstperspectief voor bibliotheken, opgesteld in 2014 door de commissie Cohen, wordt benadrukt dat de bibliotheek laagdrempelig en voor iedereen toegankelijk is, zowel in stad, wijk als dorp⁶: 'De bibliotheek is er voor zoveel mogelijk Nederlanders'. We zien in de praktijk dat veel bibliotheken op zoek zijn naar het bereiken van nieuwe doelgroepen, en die ook bereiken, om daadwerkelijk een plaats voor iedereen te zijn. Vsv'ers kan, als kwetsbare groep, zo een nieuwe doelgroep zijn.

Formeel vs. non-formeel en informeel leren

Daarnaast richten bibliotheken zich in de praktijk vooral op non-formeel en informeel leren door bijvoorbeeld activiteiten, workshops, cursussen en lezingen te organiseren en informatie te verstrekken. Dit 'informele' karakter maakt de bibliotheek ook toegankelijk voor een groot en divers publiek. Daarmee is de bibliotheek geschikt om een aanvullende rol op zich te nemen ten opzichte van het formele onderwijs (zie ook onze themarapportages 'geletterdheid jeugd 7-12 jaar' en 'geletterdheid mbo' die beiden tegelijkertijd met deze rapportage worden gepubliceerd).

Mogelijke rol bibliotheek

Kijkend naar bovenstaande kunnen we stellen dat er binnen de kernfuncties voor en de 'karakteristieken' van de bibliotheek een mogelijke rol is weggelegd op het gebied van vsv. Vsv betreft namelijk een maatschappelijk probleem op het gebied van educatie waar het formele onderwijs de rug is toe gekeerd, omdat vsv'ers het formele leren zonder startkwalificatie verlaten hebben. Deze groep is kwetsbaar en heeft een verhoogd risico op allerlei problemen die ook maatschappelijke gevolgen hebben (zie hoofdstuk 2). Op dit moment zijn bibliotheken al bezig met programma's voor jongeren op het gebied van leesbevordering, talentontwikkeling en loopbaanontwikkeling (zie hoofdstuk 6) maar dit is niet specifiek gericht op vsv'ers of kwetsbare jongeren.

5.2 De complexiteit en diversiteit binnen de groep vsv'ers

In hoofdstuk 2 hebben we gezien dat vsv'ers bestaan uit een gevarieerde groep jongeren en jongvolwassenen en dat er vaak multiproblematiek ten grondslag ligt aan uitval uit het formele onderwijs. Uit hoofdstuk 3 blijkt dat vsv voor de Rijksoverheid een prioriteit in het beleid is en daarbij heeft gekozen voor een regionale aanpak

met een brede inzet van samenwerkingspartners variërend van RMC's, leerplichtambtenaren, jeugdzorg, UWV, onderwijsinstellingen etc.

Gezien de complexiteit en diversiteit van de groep vsv'ers en de specialistische aanpak die daarbij vaak nodig is, is de bibliotheek niet de aangewezen partij om deze groep direct te benaderen of als prioriteit op te nemen in de programmering. De bibliotheek bezit namelijk niet over de specialistische kennis die daarvoor nodig is en het is de vraag of het de moeite waard is om te investeren in de benodigde kennis naast de bestaande prioriteiten van bibliotheken. Deze kennis is wel aanwezig binnen de bestaande schil van organisaties die zich bezig houden met deze groep, zoals de hierboven genoemde formele organisaties. De directe aanpak van vsv kan beter aan deze schil worden overgelaten.

Wel kunnen bibliotheken indirect een rol spelen op het gebied van vsv en dan met name voor de groep potentiële vsv'ers. Dit betreft de groep jongeren die nog wel bezig is op school of met een opleiding maar een (groot) risico loopt uit te vallen. Door deze groep te behoeden voor uitval kan vsv preventief aangepakt worden. Bij deze indirecte benadering is het van belang dat een bibliotheek contacten aanboort of onderhoudt met formele organisaties uit de directe schil. Soms bestaan die contacten al, maar zijn ze nog niet eerder toegespitst op het thema vsv. Bibliotheken zullen de indirecte rol binnen dit nieuwe thema bij de desbetreffende partners onder de aandacht kunnen brengen en gezamenlijk bespreken.

Uit interviews met experts (zie hoofdstuk 7 en de gespreksverslagen in de bijlage) blijkt dat jongeren, en met name jongeren met problemen waaronder potentiële vsv'ers, vaak behoefte hebben aan een plek om te zijn, waar niks hoeft. De bibliotheek kan zo een plek zijn vanuit haar openbare, laagdrempelige en informele karakter. Daar komt bij dat de bibliotheek vrijwel overal goed bereikbaar is en geopend tijdens momenten wanneer scholen en onderwijsinstellingen gesloten zijn, zoals de vakanties.

Verder zijn er voor bibliotheken binnen de bestaande programmering voor jongeren en het onderwijs raakvlakken en mogelijke contactmomenten met potentiële vsv'ers die nog niet benut worden. Daarnaast kan de bibliotheek vanuit haar netwerkfunctie een laagdrempelige plek bieden aan andere, gespecialiseerde, organisaties om met potentiële vsv'ers aan de slag te gaan.

Samengevat komt het erop neer dat bibliotheken binnen bestaande programmering voor jongeren en/of in samenwerking met andere, specialistische, organisaties potentiële vsv'ers kunnen bereiken zonder specifieke programmering voor vsv'ers te organiseren. In hoofdstuk 6 en 7 zullen wij hier dieper op ingaan.

6. Welke raakvlakken heeft de bestaande dienstverlening van bibliotheken met het thema vsv?

Binnen de bibliotheek is over het algemeen weinig expertise over vsv in huis. Waar bibliotheken beter (en steeds meer) in thuis zijn, is specifiek voor jongeren programmeren. Het gaat in dit geval niet om programmering die direct in te zetten is als activiteit om vsv'ers te begeleiden naar een stap richting opleiding of werk. Wel gaat het om programmering die inspeelt op thema's die ook spelen in het leven van potentiële vsv'ers, omdat deelnemers bijvoorbeeld talenten ontdekken en een nieuwe kijk op een toekomstperspectief geboden krijgen. Echter, dit gaat alleen op als potentiële vsv'ers ook daadwerkelijk in aanraking komen met deze programma's.

Dit hoofdstuk geeft een inkijk in wat bibliotheken momenteel programmeren voor jongeren en waar raakvlakken zijn met thema's die spelen in het leven van jongeren met een hoog risico op vsv. We kijken hierbij naar Nederland en nemen een uitstap naar België om zo divers mogelijke voorbeelden in beeld te brengen.

6.1 Voor taalkunstenaars, verhalenvertellers en dromers

De bestaande programmering voor jongeren bij de bibliotheken Aanzet en Rotterdam was de aanleiding voor HipHop in je Bieb. Er ontstond een breed initiatief, inclusief branding met logo's en de HipHop taskforce bestaande uit professionals van vier Bibliotheken (Rotterdam, Aanzet, de Boekenberg, Haarlemmermeer), Muziekweb, Probiblio en Belgische bibliotheekcollega's. Gezamenlijk laten zij met evenementen, collecties en informele educatie zien wat jongeren en de bibliotheek elkaar kunnen bieden. De voorbeelden hieronder schetsen een beeld van evenementen die voor jongeren in de bibliotheek georganiseerd worden in het kader van HipHop in je Bieb.

- **Masterclasses**

In de masterclass 'Van Droom naar Doel = Doen' maken jongeren kennis met ondernemerschap en talentontwikkeling. Fariesh Abdoelrahman van Quardin gaat in 8 weken met deelnemers aan de slag om dromen te vertalen naar realistische ondernemingsplannen. Fariesh: "Wij geven jongeren het inzicht dat ze hun droom zelf kunnen ontwikkelen. Jongeren worden in deze masterclass weer eigenaar van hun eigen kunst". Die kunst loopt uiteen: fotografie, muzikant, workshopleider of videoproductie. Fariesh onderschrijft dat er ook jongeren meedoen die te maken hebben met een moeilijke thuissituatie of tegen problemen aanlopen op school. Tijdens deze masterclass krijgen ook zij de kans om hun passie te ontdekken en over toekomstplannen na te denken.

Jongeren weten niet meer wat het is om even niks te doen. In de bibliotheek is soms verplichte rust. Dat helpt deelnemers enorm om tijdens de masterclass te focussen.

Fariesh Abdoelrahman, Quardin

- **Meiden op maandag**

Meiden komen op maandagavond samen met jongerenwerkers naar Bibliotheek Dordrecht om aan een magazine te werken. Deelnemers hebben in de meeste gevallen een laag opleidingsniveau, lopen vast op school of hebben te maken met een moeilijke thuissituatie. Het gezamenlijk ontwikkelen, beslissingen

nemen en aan een eindproduct werken is voor iedereen ontzettend leerzaam. Afsluitend wordt het magazine 'Meiden met smaak' gepubliceerd en verspreiden de meiden het magazine in hun eigen omgeving.

- **De bibliotheek als *stepping stone***

Bibliotheek Rotterdam geeft jongeren zelf het podium. Een mooi voorbeeld is het verhaal van performer Young Mitch Poetry (Y.M.P.). Zijn avontuur begon met een *spoken word* optreden in Bibliotheek Rotterdam. Die avond viel in de smaak, ook bij het theater Islemunda, gehuisvest in hetzelfde complex als de bibliotheek. Y.M.P. is nu een vaste programmeerpartner, met als hoofdfocus hiphop, binnen het theater. Doordat hij het podium kon pakken in de bibliotheek, heeft hij diverse carrière stappen kunnen zetten en is hij een voorbeeld voor vele jongeren. Zijn boodschap aan jongeren bestaat niet alleen uit zijn ervaring als *spoken word* artiest, ook is hij open over een moeilijke jeugd en zijn tijd in detentie. Of zoals hij zelf zegt: 'Ik strijd sowieso voor de jeugd, ik wil ze handvatten geven om te groeien. Als ik maar één jongere voor fouten kan behoeden... dat is mijn werk. Ik wil laten zien dat je als ex-gedeteneerde de top kunt bereiken'⁷.

Buiten Nederland biedt Permeke (de hoofdbibliotheek van het netwerk van openbare bibliotheken in Antwerpen) inspiratie wanneer we het hebben over jongeren en de bibliotheek. [De Urban Bib](#) van Permeke is in 2016 geopend. De term Urban slaat op de muziek- en cultuurstroming die verband houdt met hiphop, rap en r&b. De Urban Bib is de plek in de bibliotheek waar alles rondom Urban samenkomt. Denk hierbij aan tracks en video's van lokale en internationale artiesten, kunst, collectie, evenementen en workshops rondom Urban arts. Doorlopend is de bibliotheek de veilige haven waar jonge artiesten elkaar kunnen ontmoeten en een netwerk kunnen op- en uitbouwen. De laagdrempelige uitstraling maakt dat elke jongere hier naar binnen kan stappen en met al zijn/ haar kunst-, muziek- of expositieplannen aan de slag kan gaan.

6.2 Taal- en leesbevordering

In Nederland is vastgesteld dat het minimale geletterdheidsniveau om volwaardig in de Nederlandse maatschappij te kunnen functioneren niveau 2F is. Dit niveau komt overeen met eindniveau vmbo of niveau mbo-2/3 en is het minimumniveau van taal dat gehaald moet worden voor een startkwalificatie in het onderwijs⁸. Wanneer we spreken over jongeren die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie, en we dus spreken over de groep vsv'ers, hebben we het over jongeren die het taalonderwijs niet aantoonbaar op niveau 2F hebben afgesloten. Volgens de definitie is iemand dan laaggeletterd.

Bibliotheken in Nederland, en dus ook in Zuid-Holland, nemen een belangrijke positie in wanneer het gaat om het voorkomen en terugdringen van laaggeletterdheid. Met het landelijke programma 'de Bibliotheek en Basisvaardigheden' geven bibliotheken, in samenwerking met landelijke en lokale partners, invulling aan beleid op het gebied van taalbevordering en digitale vaardigheden. Vanuit een zogeheten Taalhuis organiseren zij activiteiten voor mensen met een lage beheersing van een van de basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden). Meer informatie hierover is te lezen in onze [themapublicatie laaggeletterdheid](#). Momenteel zijn vsv'ers niet als specifieke doelgroep benoemd binnen het programma 'de Bibliotheek en Basisvaardigheden' en zijn jongeren weinig tot niet te vinden in een Taalhuis. In hoofdstuk 7 gaan we hier verder op in.

Wel wordt er al duidelijk gewerkt aan leesbevordering onder jongeren via het programma 'de Bibliotheek op school' waarin scholen en bibliotheken structureel samenwerken aan leesbevordering onder leerlingen. Bibliotheken werken steeds meer samen met vmbo scholen via dit landelijke programma. Ook op het mbo zijn een aantal pilots gestart die een structurele samenwerking op leesbevordering tussen bibliotheken en mbo-

instellingen tot doel hebben. Meer hierover is te lezen in de Probiblio themapublicatie *geletterdheid mbo* die gelijktijdig met deze publicatie verschijnt.

6.3 Samenwerkingspartners onder het dak van de bibliotheek

Voor veel organisaties is de bibliotheek een plek om een inloopmoment/spreekuur te organiseren. Zij maken gebruik van de loketruimte die de bibliotheek biedt. Dit geeft hun de mogelijkheid om het bereik onder inwoners te vergroten door diensten aan te bieden voor bezoekers die al in de bibliotheek komen of voor wie de bibliotheek een gemakkelijke plek is om te bezoeken. Dit gebeurt ook wanneer het om het bereik onder jongeren gaat. Verschillende bibliotheken hebben een samenwerking met partners zoals Moneyfit, Leren&Werken en een Jongeren Informatie Punt (JIP). Dit zijn organisaties waar jongeren terecht kunnen met vragen over thema's die in hun leven spelen. Thema's die ook herkenbaar zijn voor vsv'ers en die te relateren zijn aan de multiproblematiek achter vsv waar we in hoofdstuk 2 over lezen. Ook zijn het thema's die kunnen worden ingezet om potentiële vsv'ers te helpen:

- *MoneyFit* is de plek waar jongeren tussen 16 en 26 jaar met vragen over geld terecht kunnen. MoneyFit verstrekt tips en informatie over situaties waar geld een negatieve rol kan spelen, zoals bij studeren, werken, gezondheid, vrije tijd, wonen en sparen. Het is de jongerenvariant van 'Schuldhulpmaatje Nederland' en wordt mogelijk gemaakt door jongeren zelf.
- *Leren&Werken* maakt, naast alle locaties van leerwerkloketten in het land, ook gebruik van bibliotheken. Het leerwerkloket helpt jongeren de weg te vinden in studie en de arbeidsmarkt. Jongeren kunnen er terecht voor onafhankelijk advies en voorlichting over studie- en beroepskeuzes, bol- en bbl-opleidingen, bij- of omscholing, stageplekken en loopbaanadvies.
- Het *Jongeren Informatie Punt*, gehuisvest in Bibliotheek Haarlemmermeer, is elke week beschikbaar voor jongeren tussen 12 en 23 jaar oud. Het informatiepunt is er voor allerlei vragen waar jongeren mee kampen zoals wonen, familie, vrienden, pesten, geweld en gezondheid. Het JIP geeft advies, verwijst waar nodig door en ondersteunt jongeren in praktische zaken, zoals het aanvragen van studiefinanciering.

Ook zijn er verschillende bibliotheken die huiswerkbegeleiding aanbieden voor leerlingen op het voortgezet onderwijs en soms ook op het mbo. Vaak heeft de bibliotheek hierbij een faciliterende rol; lokale partners in studiebegeleiding verzorgen de inhoudelijke component.

De bibliotheek kan iets betekenen voor jongeren die van de rails dreigen te raken, als aanvulling op wat onderwijsinstellingen doen. Zoals huiswerkbegeleiding, juist voor kwetsbare jongeren die dat thuis niet zo snel zullen vinden.

Faouzi Achbar, Rijnmond College

7. Wat kunnen bibliotheken in Zuid-Holland ondernemen op het gebied van vsv?

Wanneer we de meerwaarde van de bibliotheek op het gebied van vsv bekijken, zijn er kansen voor bibliotheken die ervoor kiezen om er voor jongeren te zijn, inclusief potentiële vsv'ers. In de bestaande dienstverlening voor jongeren zijn er namelijk raakvlakken wanneer het gaat om het voorkomen van vsv. In hoofdstuk 6 zijn voorbeelden hiervan aan bod gekomen. In dit hoofdstuk gaan we over op advies; hoe zijn deze voorbeelden toe te passen? In welke mate adviezen van toepassing zijn, zal afhangen van de lokale functie die een bibliotheek vervult en de visie waar een bibliotheekorganisatie voor gekozen heeft. Uitgangspunt voor elke bibliotheek is dan ook om eerst de vraag stellen: *willen wij er voor potentiële vsv'ers zijn?*

Het kan voorkomen dat lokale ontwikkelingen ervoor zorgen dat vsv direct in verband te brengen is met de bibliotheek. Denk bijvoorbeeld aan de eerder genoemde pilot 'jongeren buiten beeld' van Movisie (zie hoofdstuk 3). Wanneer een soortgelijke ontwikkeling in het werkgebied van een bibliotheek optreedt, waarbij informele organisaties betrokken worden bij de aanpak van vsv, kan een bibliotheek mogelijk instappen.

7.1 Neem kennis van het thema vsv

Wanneer bibliotheken geïnteresseerd zijn in het thema vsv is het allereerst van belang om goed kennis te nemen van het onderwerp en meer te weten te komen over de doelgroep. Dat is op verschillende manieren te realiseren:

- Bibliotheken kunnen contact zoeken met het RMC in de desbetreffende regio om meer te weten te komen over het lokale vsv-beleid. De contactgegevens zijn te vinden in [het overzicht van RMC-coördinatoren en contactscholen](#).
- De vsv-doelgroep wordt mooi inzichtelijk gemaakt in [de persona's](#) die door Movisie zijn en nog worden opgesteld. Deze persona's worden samen met kwetsbare jongeren opgesteld en gebaseerd op echte levensverhalen. Schoolervaringen, zoektochten naar opleiding of werk en thuissituaties worden in beeld gebracht. De persona's geven de lezer inzicht in de vragen en problemen waarmee kwetsbare jongeren, waaronder vsv'ers, worstelen.
- Om het thema vsv beter te overzien, is het van belang dat bibliotheken lokale jongerenorganisaties in kaart brengen en weten te vinden en andersom. Het gaat met name om organisaties die raakvlakken hebben of volledig werken met de doelgroep jongeren die dreigen uit te vallen op school of opleiding.
- Meerdere bibliotheken die veel met jongeren werken, zijn enthousiast over de werkwijze en meerwaarde van werken in *communities* en FUBU (*for us, by us*). Door de doelgroep actief op te zoeken en te betrekken, leert een bibliotheek enorm veel over de drijfveren, kansen en uitdagingen die spelen bij jongeren uit de doelgroep.
- De gespreksverslagen in de bijlage bieden informatie en inspiratie rondom jongerenprogrammering en thema's als talent- of loopbaanontwikkeling. Daar staat vermeld wat experts al ondernemen, welke keuzes ze maakten en wat je daarvan kunt leren.

7.2 De bibliotheek als plek om te zijn

Experts die we voor deze themaverkenning spraken, hebben vanuit meerdere invalshoeken laten weten dat jongeren in het algemeen, waaronder ook potentiële vsv'ers, baat hebben bij een plek om 'gewoon even te zijn'. Een plek waar je naar binnen kunt stappen, anoniem of niet, zonder dat er meteen iets van je verwacht wordt. Anders dan het klaslokaal kun je bij de bibliotheek zonder aanleiding, en zonder doel, naar binnen stappen.

Tegelijkertijd is de bibliotheek de plek die rust kan bieden wanneer dit thuis afwezig is, terwijl je nooit lang onderweg bent om er vanuit huis te komen.

Een plek om 'gewoon even te zijn' vraagt wel wat van een locatie, zoals een aantrekkelijke inrichting die uitnodigt om langer te verblijven en waar rumoer mag plaatsvinden. Dit kan in contrast staan met de stilteplek waar andere bibliotheekbezoekers naar op zoek zijn. Als bibliotheek ondervang je dit door een aparte jeugdhoek of jeugdvloer in te richten, op een tactisch gekozen plek waar jongeren elkaar vinden en mogelijk even kunnen 'hangen' met minimale overlast voor andere bezoekers.

De meerwaarde van de bibliotheek wordt in Rotterdam vooral gezien in het feit dat jongeren weinig associaties willen maken met school. In de bibliotheek mag je gewoon zijn, anoniem als je wilt. Tegelijkertijd kun je er van alles leren en een podium pakken, waar niks van je verwacht wordt, maar waar heel veel mogelijk is!

Sander Slegtenhorst, Bibliotheek Rotterdam

De jongerenvloer is de plek binnen de bibliotheek waar structureel de collectie en programmering voor jongeren te vinden is, naast boekenkasten en studieplekken is er ook een podium waar tijdens activiteiten goed gebruik van wordt gemaakt.

Melissa Prins, Bibliotheek AanZet

7.3 De bibliotheek als informatieplatform

In het DNA van de bibliotheek zijn de toegang tot informatie, kennisdeling en het vervullen van een voorlichtingsfunctie belangrijke aspecten. Veel bezoekers en samenwerkingspartners weten de bibliotheek hiervoor te vinden. Voor de jongeren doelgroep kan de bibliotheek deze functies echter versterken. Bibliotheken worden voor hen een meer volwaardig informatieplatform wanneer jongerenorganisaties in de bibliotheek te vinden zijn en het lokale jongerendomein in de bibliotheek vertegenwoordigd is. Hiervoor is het belangrijk om lokale jongerenorganisaties te benaderen en hen ruimte te bieden om (gezamenlijk) spreekuren te organiseren. Met partners in huis, die kennis hebben van thema's die spelen in het leven van jongeren, zijn bibliotheken, naast de collectie en middelen die toegang bieden tot online informatiebronnen, een jongerenplatform voor informatie en advies (zie ook hoofdstuk 6). Dit geldt ook voor jongeren die problemen ondervinden in opleiding, arbeidsmarktkeuzes, huisvesting of omgang met geld en daarmee in een kwetsbare positie kunnen raken wanneer het gaat om vsv, met andere woorden potentiële vsv'ers.

Landelijke partners die een informatiefunctie innemen voor de jongerendoelgroep en waar bibliotheken de samenwerking mee kunnen zoeken, zijn bijvoorbeeld:

- het Jongerenloket
- Leren&Werken
- Moneyfit
- Trajectbureaus/studie informatiepunten van mbo-instellingen

7.4 Talentontwikkeling: de bibliotheek als plek om dromen en talenten te ontdekken

Evenementen geschetst zoals in paragraaf 6.1, die jongeren de kans geven om dromen en talenten te ontdekken of verder uit te diepen, slaan aan en zijn succesvol. Voor bibliotheken die hier (meer) mee aan de slag willen gaan, is het eerste advies: zoek de samenwerking op met lokale jongerenorganisaties. Er zijn vaak lokale initiatieven die werken vanuit talent- of loopbaanontwikkeling maar ook lokale ondernemers die op jonge leeftijd gestart zijn en zich inzetten om jongeren te inspireren hetzelfde te doen. Zij zijn de toegang tot de doelgroep en hebben expertise op het gebied van jongerenwerk. Bibliotheken die deze samenwerking met jongerenpartners zijn gestart, ervaren dat deze partners in de programmering vaak de werving van deelnemers op zich nemen, omdat zij toegang hebben tot bestaande jongerennetwerken.

Lokaal zijn onder andere de volgende partners op te zoeken:

- Vmbo scholen en mbo-instellingen
- Welzijnswerk en/of buurthuizen
- Jongerenwerkers
- Lokale (jonge) artiesten in muziek, kunst en mode
- Lokale initiatieven in loopbaan- of talentontwikkeling, zoals R-newt in Dordrecht

Vergeet niet, programmeren met deze doelgroep gaat goed, maar nooit zonder hobbels. De hobbel rond werving van deelnemers kun je ondervangen door het netwerk van jongeren zelf in te zetten.

Wilma van Beek, Bibliotheek Rotterdam

Het vertrouwen winnen van jongeren is geen simpele opdracht, het gaat in de eerste plaats om vertrouwen geven en durven mislukken. Daarom kan een faciliterende rol voor de bibliotheek een mooie start zijn.

Dries Decru, Permeke

7.5 Het Taalhuis en leesbevordering voor jongeren

Het Taalhuis

De dienstverlening van een Taalhuis, is gericht op volwassenen die hun (digi)taalvaardigheden willen verbeteren. Vanuit die gedachte zouden jongeren vanaf 18 jaar bij een Taalhuis terecht kunnen. In de praktijk is echter de ervaring dat jongvolwassenen er niet snel te vinden zijn. Dit effect versterkt zichzelf: zolang er alleen volwassenen ouder dan 30 bij het Taalhuis te zien zijn, is het geen aantrekkelijke plek voor jongeren en jongvolwassenen.

Tegelijkertijd signaleren onderwijsinstellingen, adviesraden en onderzoekers dat de beheersing van taalvaardigheden onder deze groep vaak tekort schiet. Moeilijkheden in studieloopbaan of uitval op school worden in een toenemend aantal gevallen toegerekend aan een te lage beheersing van taalvaardigheden. Voor hen is alleen het volgen van taalonderwijs op school niet genoeg. Voor bibliotheken een aanleiding om het Taalhuis meer een plek te laten zijn voor jongeren en jongvolwassenen met een (potentiële) taalachterstand. In

dit geval is het belangrijk om de activiteiten van het Taalhuis meer af te stemmen op de behoeften van jongeren. Bijvoorbeeld door groepen jongeren aan te trekken en hen in groepsverband aan de slag te laten gaan, in plaats van in te zetten op het bereiken van individuele jongere bezoekers. Ook de personen die de activiteiten begeleiden spelen een grote rol in het inrichten van een Taalhuis waar ook jongeren deel van uitmaken. Door een 'jongere' als begeleider in te zetten, kunnen deelnemers zich met deze persoon identificeren of als rolmodel beschouwen.

Leesbevordering jongeren

Voldoende beheersing van de basisvaardigheden lezen, schrijven, rekenen en digitaal vaardig zijn, is een belangrijke voorwaarde om succesvol deel te nemen aan onderwijs⁹. Bij de doorstroom van vmbo naar mbo, een periode die tevens belangrijk is wanneer we het hebben over vsv, wordt het belang van basisvaardigheden extra benadrukt. In het mbo onderwijs wordt namelijk, in vergelijking met het vmbo, meer van studenten gevraagd op het gebied van het lezen van langere teksten en de hoeveelheid (en complexiteit van) leerstof die bestudeerd moet worden. Vaker dan op het vmbo worden leertaken in een zelfstandige setting toegepast: studenten zoeken vaker zelf naar informatie en verwerken dat in schriftelijke verslaglegging. Mondelinge taalvaardigheden zoals presenteren en deelname aan discussies komen eveneens vaker aan bod.

Om te voorkomen dat taalachterstanden bij leerlingen bijdragen aan de kans dat een leerling uitvalt op school, is extra aandacht voor taalonderwijs en een passende mediatheek binnen het vmbo en mbo op zijn plaats. Iets waar bibliotheken in de huidige situatie soms op inspelen maar waar tegelijkertijd nog meer mogelijkheden in bestaan. Bijvoorbeeld door het openen van een openbare (pop-up) bibliotheek binnen een mbo-school. In hoofdstuk 6 zagen we dat bibliotheken samenwerken met het vmbo via het programma 'de Bibliotheek op school' en dat er pilots op het mbo zijn, gericht op een structurele samenwerking op leesbevordering tussen bibliotheek en school. De verwachting is dat samenwerkingen zoals deze een gunstige invloed hebben op het beperken van vsv. Een structurele samenwerking met het vmbo en het mbo op leesbevordering is, naar onze mening, een van de meest directe acties die bibliotheken momenteel zelf (kunnen) ondernemen in de preventie van vsv. In onze themapublicatie 'Geletterdheid op het mbo' worden adviezen gegeven hoe deze samenwerking vorm te geven.

7.6 Adviezen in vogelvucht

Wanneer bibliotheken besluiten om een plek te zijn voor jongeren (waar ze informatie vinden en delen, zich ontwikkelen, nieuwe interesses ontdekken, andere jongeren ontmoeten en gewoon terecht kunnen), dan is de bibliotheek ook de plek om in contact te komen met potentiële vsv'ers. Dat kan op de volgende manieren mogelijk worden gemaakt:

- Neem als bibliotheek goed kennis van het thema vsv, onder andere bij lokale RMC's, (jongeren)organisaties en onderwijsinstellingen (met name vmbo en mbo), jeugdzorg en deze themaverkenning (inclusief de bronnen waarnaar we verwijzen en de gespreksverslagen in de bijlagen).
- Breng het lokale jongeren-netwerk en vsv-netwerk goed in kaart. Zorg er tegelijkertijd voor dat jongerenpartners de bibliotheek als organisatie weten te vinden. Zij zijn de verbinding met (kwetsbare) jongeren en kunnen ervoor zorgen dat de bibliotheek bij hen onder de aandacht komt.
- Richt in de bibliotheek een jongerenhoek of -vloer in dat de plek vormt waar jongeren willen en gewoon 'even' kunnen zijn.
- Jongerenprogrammering die ingaat op talentontwikkeling en ondernemerschap raakt thema's die spelen in het leven van potentiële vsv'ers. Hiermee geven bibliotheken alle jongeren, waaronder jongeren in een kwetsbare positie in opleiding of werk, een toekomstperspectief en tools om talenten en interesses (verder) te ontdekken en uit te werken.

- Werk vanuit een *community-werkwijze* en volgens FUBU (for us, by us). Door de doelgroep actief op te zoeken en te betrekken bij programmering, leert een bibliotheek veel over de drijfveren, kansen en uitdagingen die spelen bij jongeren uit de doelgroep.
- Bestaande programma's van de bibliotheek zoals het Taalhuis en 'de Bibliotheek op school' sluiten aan op interventies die worden ingezet om vsv te voorkomen, zoals het verhogen van de beheersing van basisvaardigheden en leesbevordering. Verbreed de doelgroepen of het aantal samenwerkingspartners bij deze bestaande dienstverlening en positioneer deze bij onderwijsinstellingen en het vsv-netwerk.
- De bibliotheek kan de functie als informatiekanaal voor jongeren versterken. Zij kunnen bijvoorbeeld spreekuren organiseren met of als informatiepunt dienen voor organisaties die inspelen op thema's die in het leven van jongeren, en ook die van potentiële vsv'ers, spelen.

Bronnen

Hoofdstuk 2:

- ¹ Barbara Wijering- van Wijk, BW Onderzoek en Advies, [Voor het diploma de school uit](#), 2012.
- ² J. Allen en C. Meng (2010), ROA (Maastricht University), [Voortijdig schoolverlaters: aanleiding en gevolgen](#).
- ³ T. Eimers, m.m.v. H. Bekhuis, (2006). *Vroeg is nog niet voortijdig. Naar een nieuwe beleidstheorie voortijdig schoolverlaten*. Nijmegen: ROA.

Hoofdstuk 3:

- ⁴ Gaag, M.A.E., van der, Snell, N.R., Bron, G.G., Emerencia, A.C., Blaauw, F.J., Heemskerk, I.M.C.C., Petit, R., Kunnen, E.S., Jonge, P. de (2018). [Voortgangsonderzoek: aanpak van voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie \(eindrapport\)](#). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- ⁵ Eimers, T., Hilken, T., Kennis, R. & Roelofs, M. (2017). [School Werkt! Over jongeren en jongvolwassenen in de RMC-regio Utrecht](#). Nijmegen: KBA Nijmegen.

Hoofdstuk 5:

- ⁶ J. Cohen e.a. (2014) i.o.v. Sectorinstituut Openbare bibliotheken. [Bibliotheek van de toekomst. Knooppunt voor kennis, contact en cultuur](#).

Hoofdstuk 6:

- ⁷ Mertens, M. (2017). [Y.M.P.: "Ik wil laten zien dat je als ex-gedetineerde de top kunt bereiken"](#).
- ⁸ Christoffels, I., Groot, A., Clement, C. & Fond Lam, J. (2017). [Preventie door interventie. Literatuurstudie naar lees- en schrijffachterstanden bij kinderen en jongeren](#). 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- ⁹ Jansma, N. (2019). *Goed voorbereid van vmbo naar havo of mbo*. Enschede: SLO.